

0476

Kitabeler arasında V

Kadem-i Şerîf'in Eyüp Sultan türbesine nakline

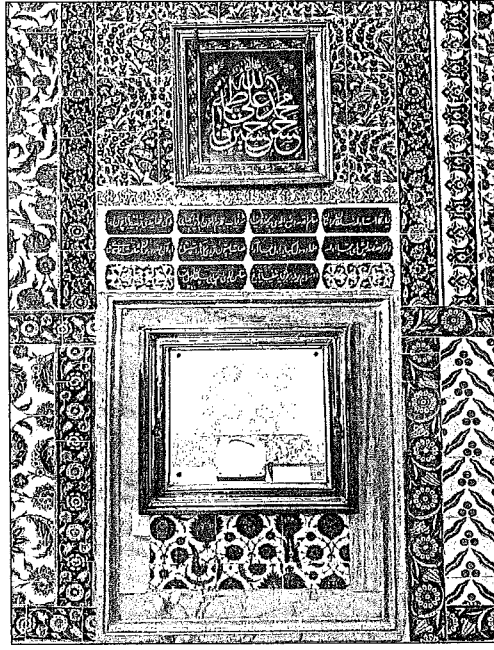
(110065) (1144/1732) yazılan tarih manzumesi

01 Temmuz 2021

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

HATİCE AYNUR

Herhangi bir eski metinde ya da günümüz çalışmalarında ölüm tarihi bile verilmeyen, bilinmiyorsa bulunmasına gerek duyulmamış çok sayıda isimle karşılaşırız ve çoğu zaman isme hızla bakıp yolumuza devam ederiz. Acaba bu şahıs kimdi, bu cümlede yer almasını gerektirecek neler yaptı, diye sorarak duralayıp sağımıza solumuza bakınca; önümüze beklemediğimiz sayıda metinler, isimler, olaylar ve ilişkiler ağı çıkar. Benim de Hıfzî Ağa (ö. 1173/1759-60) ile yolumun kesişmesi I. Mahmûd döneminin (1730-1754) edebiyat ve kültür hayatı üzerine kaleme aldığım yazılar sırasında oldu.¹ Hıfzî, sır kâtibi olarak ilk *Rûznâme* metnini kaleme almasından ziyade Patrona Halil İsyanı'yla ilgili gelişmeleri birinci elden anlatan ve isyandan sonra I. Mahmûd'un günlük programını 27 Safer 1144'e kadar (31 Ağustos 1731) kayda geçiren kişi olarak literatürde ölüm tarihi bile eklenmeksizin yerini almaktaydı. Hıfzî'nin adından çok söz edilmemesinde, sır kâtipliği yapan kişinin görünür olmaması, sultanın günlük hayatının kaydını tutarken kendi düşünceleri ya da tutumlarıyla ilgili hiçbir bilginin metne sızması gerektiği ön kabulü etkin olabilir. Yani muhtemelen sadece kâtip olarak görülüyordu, telif eden değil. Hıfzî Ağa sır kâtibi olarak kaleme aldığı *Rûznâme*'den sonra görevi devredince "yer yarılıp içine girmiş" olmasını buna bağlamayı düşünebiliriz. Başta vakânüvis tarihleri olmak üzere epey bir kaynak karıştırdıktan sonra *Tuhfe-i Hattâtin*'de Gümrük kâtibi hattat Hacı Mehmed Efendi ile Hıfzî Ağa'nın aynı şahıs olduğunu fark ettim, sır kâtipliğinden sonra atandığı makamın gümrük kâtipliği olduğu da ortaya çıkmış oldu.² Sonrasında kendisi ve eserleri üzerine çalışmaya Fatma M. Şen'le birlikte başladık; Hıfzî'nin doğrudan ya da dolaylı olarak içinde olduğu yayımlanan ve yayımlanmak üzere olan dört yazı kaleme aldık³ ama hâlâ onun tam bir portresini çizemediğimizden emin değiliz ve bizi şaşırtmaya devam ettiğini düşünüyoruz. Biyografisini tam olarak ortaya koyamamızın nedenleri arasında on sekizinci yüzyıla ait biyografi kaynaklarının kısıtlı olması yanında, onun yaşadığı dönemin henüz günümüz Osmanlı tarihçiliği için araştırma nesnesine dönüşmemiş olmasını da eklemek gerekir. Ayrıca tarihî belge ve kaynaklarda şahıs isminden ziyade makamların kaydedilmiş olması da bu konuda önemli eksiklik

Kadem-i Şerîf, Kitabesi ve Kazasker Mustafa İzzet'in Yazısı

olarak karşımıza çıkmakta.

Hıfzî'nin tespit edebildiğimiz eserlerini kısaca şöyle sıralayabiliriz: *Rûznâme*; I. Mahmûd için yazılmış şiirleri topladığı *Mecmûa*; muhtemelen sayısı artabilecek şiirleri ve yine şiir kapsamında olmakla birlikte olaylar/shahıslar/binalar vb. için yazdığı tarih manzumeleri. Bu yazının konusu da Hıfzî'nin tarih manzumelerinden biri olup bugün Eyüp Sultan Türbesi'nde bulunan Kadem-i Şerîf'in üstündeki kitabede yer alan bir şiirdir.

Bu noktada Kadem-i Şerîf üzerine bilgi vermek uygun olacaktır. Hz. Muhammed'den günümüze kalan kutsal emanetler arasında onun ayak izi de bulunmaktadır.⁴ Taş veya tuğla üzerinde bulunan, "nakş-ı kadem-i saâdet/şerîf" olarak da nitelenen ayak izlerinin sayısının çokluğu ve bunların dünyanın farklı coğrafyalarındaki şehirlerde (Taif, Kudüs, Şam, Kahire, İstanbul, Kirmanşah, Delhi, Behraic, Ahmedabad, Gaur, Nabiganj, Çitagong) bulunması dikkat çekicidir ki bu ayrıca ele alınması gereken bir konudur.⁵ Yine İstanbul'daki Kadem-i Şerîflerin sayısı, geldikleri zamanlar, özgünlükleri/eskilikleri ve kopya olma⁶ gibi durumlarının gözden geçirilmesi ihtiyacı vardır. Mevcut kaynaklara göre Topkapı

Saray'ında dördü taş, ikisi tuğla altı; birer adet Eyüp Sultan, III. Mustafa (ö. 1774) ve I. Abdülhamîd⁷ (ö. 1789) türbelerinde olmak üzere İstanbul'da toplam dokuz Kadem-i Şerîf bulunmaktadır.

Bu yazının konusu olan Eyüp Sultan Türbesi'ndeki Kadem-i Şerîf'in ne zaman, nereden ve hangi vesileyle Saray'a intikal ettiğini şimdilik kesin olarak tespit edemiyoruz. Fakat Hıfzî'nin tarih manzumesinden⁸ başka I. Mahmûd'un isteğiyle bu türbeye konulma süreciyle ilgili henüz dolaşıma girmemiş bilgilere sahibiz. *Subhî Tarihi*, "Vasf-ı Nakş-ı Kadem-i Hazret-i Sultân-i Rusûl" başlığı altında Kadem-i Şerîf'in nakline dair süreci detaylı olarak aktarmaktadır⁹ ki burada ana hatlarına vurgu yapılacaktır:

1117'de (1705-06) Receb Paşa (ö. 1138/1726) Hazine kethudalığına atandığında selefinden görevini devralırken sayım yaptıkları sırada Enderun-ı Hümayun hazinesinin köşelerinde unutulmuş kilitli sandıklar görüp açarlar. Her birinin içinde peygamberlere ve âlimler ile şeyhlerin büyüklerine ait mübarek eşyalar bulunmaktadır. Bunlar arasından ayna gibi temiz bir taşın üzerinde "Âhırzaman Peygamberinin Nakş-ı Kadem-i Şerîf'i ortaya çıkınca mahfazasından çıkarılır ve hazırlanan özel bir yere konulur. I. Mahmûd, Hazret-i Peygamber'in bir nişanesi olan o Kadem-i Şerîfi kucağına alır, mahfazasından nazikçe çıkarır ve sonrasında eliyle dokunup yanığına sürerek rağbet gösterip ziyade itibar da eder ve "acaba hangi nurlu mevkiye ve ne şekilde yerleştirmek uygun ve layık olur" diye düşünür. Resulullâh'ın mihamdârı ve alemdârı olan Hâlid İbni Zeyd Ebâ Eyyûb-i Ensârî'nin türbesine nakl ve hediye olmasının, o manevi define gibi kıymetli mübarek taşın yüce cennetten nümune olan türbeye ayrıca şeref ve yücelik vermesinin uygun olacağına karar verilir. Türbenin, insanların ve meleklerin secdegâhu olan caminin avlusunu gören, yine onun büyük pencerelerine nazır, kible yönünde sağ tarafına yakın, zeminde bir zira yüksekte yer açılır ve latif bir hücre inşa edilir. Receb ayının ortalarında (1144/ 8-18 Ocak 1732) etrafı halis gümüş ile çevrelenen Kadem-i Şerîf hücre sine konulur ve ziyaretçilerin iltifatına mazhar olur.¹⁰ Şemânîzâde de bu nakilden kısaca söz ederek, Kadem-i Şerîf'i ziyaret edenlerin iftihar ettiklerini, edemeyenlerin mahrum olduğunu "teksîr-i salât ve

صور النعال النبوية بين المشرق والمغرب دراسة تاريخية - فنية^(*)

محمد عبد الحفيظ خبطة الحسني

باحث وخطاط - فاس

كندم-ي (110065)

0182

MADE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

01 Temmuz 2021

يعتبر العصر السعدي عصر الزوايا الصوفية بامتياز، لذلك فليس غريبا أن يعرف تزايد الطلب على المخطوطات التي ترتبط بها، وخاصة مخطوطات السيرة النبوية الغراء، التي تعنى بصفات الرسول ﷺ الخلقية والخلقية، وعلى رأسها: نسخ كتاب: «الشفاء بتعريف حقوق المصطفى» للقاضي أبي الفضل عياض السبتي، فضلا عن مخطوطات: «الأذكار والأوراد وأدب الرقائق» التي نجد على رأسها نسخ كتاب: دلائل الخيرات لمحمد بن سليمان الجزولي، التي وظفت فيها صور رمزية ترمز إلى الرسول ﷺ، تجمع بين دلالة النص وجودة الخط والزخرفة والتنميق، ومن أهم تلك الصور على سبيل المثال لا الحصر: «الحرم المكي وكعبته المشرفة»، «الحرم النبوي وروضته الشريفة»، «النعال النبوية الشريفة»...

وبتصفحنا وتفحصنا لتلك النسخ المخطوطة، يسترعي انتباهنا حضور صور النعال النبوية الشريفة، أكثر من أي صور رمزية أخرى قد تدلنا على شخص رسولنا الكريم ﷺ، مما يؤكد أنها اكتست عند المغاربة أهمية كبرى، حيث كانوا

(*) المقري إقتبس الباحث هذا المقال من رسالته الجامعية لنيل الدكتوراه في التاريخ بعنوان: «المصاحف والكتب المخطوطة في المغرب خلال العصرين المريني والسعدي، مساهمة في دراسة أصناف الخط المغربي وأقلامه» نوقشت بكلية الآداب، فاس - سايس 2011. الجزء 2 ص. 469-485.